

Az utókor többnyire ma is — negyvenöt esztendővel halála után — végletes szenvedéllyel ítélkezik személyiségéről, történeti szerepéről.

Ugyanúgy, ahogyan a kortársak között sem nagyon találhatunk jelentősebb egyéniséget, aki közömbös tudott volna maradni, ha Kunfi Zsigmondról kellett véleményt mondani.

„Milyen ember Kunfi?” írta róla Krúdy Gyula. — „Ha messziről nézed, olyan, mint egy rajongó költő — kicsit kócos, kicsit tanáros. ... Középről nézed: pedáns és rendes, mint egy nyárspolgár... De ha valóban ismerni akard a néptribunt, a sajtó, szenvedő, igazságtalanságok miatt bántódó és eddig elérhetetlennek vélt ideálokban bizakodó embert: akkor várd meg, míg megszólal. Akkor aztán az ajkára ül, a szemébe könyököl, az arcára telepszik minden, ami ebben az országban nem hagyja aludni a jóérzésű embereket...”

Kunfi volt az első munkáspolitikus, aki a magyar progresszió minden rétegében tekintélynek örvendett: Adyhoz bensőséges barátság fűzte (a temetésén is ő búcsúztatta), Szabó Ervinben mesterét és atyái barátját tisztelte, Károlyi Mihály, Jászai Oszkár sokáig a harcostársat látták benne. Tudunk róla, hogy ismerter József Attila is és Kunfi emberien, gyengéden törődött az akkor fiatal poétával.

Ellenfelei sem kevésbé tekintélyesek. Kun Béla, aki 1919 márciusában Leninhez küldött rádióüzenetében jellemezte a Tanácsköztársaság új kormányát, ezt írta róla: „... olyasféle, mint az őnök Lunacsarszkija.” Később, már az emigrációban viszont úgy jellemezte, mint „a szociáldemokrácia egyik legkimagaslóbb és legveszedelmesebb alakját.” Az egykori barát, Jászai pedig ezt a portrét festette róla: „A párt egyetlen vezére, aki igazán megütötte az európai mértéket... Kunfi Zsigmond egyrészt maga is túlságosan marxista volt és túlságosan faszcinálva volt az orosz események által, másrészt nem bírta kellőképp idegkel az egyre nyomasztóbb tömegterroret...”

Persze ebből a töredékes idézetgyűjteményből is kitetszik, hogy Kun Béla ugyanúgy reménytelen szövegszerűségnek tartotta Kunfit, mint a polgári radikális Jászai, s mindkettő a Tanácsköztársaság idején hasonlott meg vele: a kommunista politikus azért, mert Kunfi nem tudta eléggé vállalni a proletárdiktatúrát, a polgári oldal szerint pedig túlságosan is elkötelezte magát mellette. Kunfi egyéniségének ezt a felemásságát említi Lukács György is, aki egy ideig a helyettese volt 1919-ben a Közoktatásügyi Népbizottságon.

Manapság is elhangzik az az adatokkal semmiképpen nem megalapozható vélemény, mely Kunfit személyében teszi felelőssé a Tanácsköztársaság bukásáért, főleg az emberi gyengédségeit is. És ugyancsak akad olyan álláspont, amely egyéniségének legnyilvánvalóbb ellentmondásait sem teszi kellőképp a mérlegre.

Főntos ezért, hogy Köves Rózsa és Erényi Tibor vállalták azt a nem egyszerű feladatot: a tényekre alapozva portrét rajzolnak Kunfiról. Hiszen Kunfi esetében nemcsak a magyar munkásmozgalom történetének egyik kiemelkedően érdekes vezető figurájáról van szó, hanem egy — nemzetközi méretekben is — jellemző magatartásról. Ha tehát Köves és Erényi a történelmi szerep mellett az egyéni sors alakulását is vizsgálják, nem csupán a méltányosság parancsát teljesítik, hanem egy magatartástípus megismeréséhez nyújtanak nélkülözhetetlen adalékokat.

„A történelemben... csak az eredmény számít...” Ezt a kegyetlen ítéletet Kunfi mondta ki 1920 nyarán az Osztrák Szociáldemokrata Párt első pártfőiskoláján tartott előadásában. Ő bukott embernek tartotta önmagát — éppen az eredmény szempontjából. Tizenkét évig volt lehetősége a magyar munkásmozgalom vezérének dolgozni: szerkesztője a Népszavának, illetve a Szocializmusnak, tagja az MSZDP vezetőségének, a munkásság vezetői közül az övé volt a legfényesebb szerep az őszirózsás forradalomban: egyik irányítója a Nemzeti Tanácsnak, döntő szerepe volt a kommunista és szociáldemokrata párt egyesülésében, illetve a Tanácsköztársaság kikiáltásában.

E. FEHÉR PÁL:

A KUNFI-TRAGÉDIA

Köves Rózsa—Erényi Tibor: Kunfi Zsigmond életútja (Kossuth Kiadó, 387 old.)

Tíz évi élet adatott meg néki a Tanácsköztársaság bukása után. Ez is — látszatra — sikerekkel teli: szinte az egyetlen a baloldali emigrációból, akinek azonnal sikerült biztos egzisztenciát teremtenie (az osztrák szociáldemokrácia egyik nevelője lesz, az Arbeiter Zeitung külpolitikai rovatvezetőjeként pedig biztos állása is van, a nemzetközi szociáldemokrata mozgalomban hatalmas tisztelet övezi. Mégis sikertelennek tudja magát. Nem csupán azért, mert — mint egyszer keserűen megjegyezte — „magyarul írni volt, németül csak újságírni...” Természetesen, bánthatta ez is. De hát ő azt is írta: „szenvedélyesen szeretek újságot írni, és ezt a világot egyik legérdekesebb és legkellemesebb foglalkozásának tartom...” Am éppen azért, mert szenvedélyes újságíró volt, az eszékelt és a célt nem téveszthette össze. Ha tehát Magyarországon, a forradalmak leveréséig a társadalmi mozgás főirányában érezhette magát és minden tudásával ezt szolgálta — a forradalmak után, Ausztriában utóvédharcokat folytatott, a társadalmi élet döntő problémáiban már nem hallathatta szavát, véleményét.

Egyéniségének ellentmondásaihoz tartozik, hogy az Arbeiter Zeitung vezető munkatársaként kommunistaellenes volt, s nem is lehetett más, ha ott akart maradni, de lényegében felismerte a szovjetek történelmi jelentőségét: „Tisztában kell lennünk azzal, hogy a forradalmi Oroszország a világtörténelemnek olyan hatalmas eseménye, mint volt annak idején a nagy francia forradalom... Bukása az egész európai reakció megerősödését eredményezné.” Ez a helyzet-elemzés azonban nem párosult a politikus gyakorlatával, tetteivel.

Az eredmény így hát elmaradt, s Kunfinak ezt annál élesebben kellett éreznie, mert majdnem hogy az egyetlen szociáldemokrata vezető volt, aki a Tanácsköztársaság leverése után továbbra is érintkezésben maradt a kommunistákkal.

És azért is fájdalmasan hathatott rá az eredmény — a történelmi

eredmény — elmaradása, mert a forradalmak előtti magyar politika és publicisztika művelői közül egyike volt a legélesebben látóknak és a legpontosabban fogalmazóknak. Nem szerepének felnagyítása, hanem a tény rögzítése, ha kimondjuk: újságírói munkássága Ady publicisztikai tevékenységéhez hasonlítható. A magyar progresszió általában jól látta a Monarchián belüli ország gondjait, megoldásra váró problémáit: a földkérdést, az egyházak óriási befolyását, a dualizmus demagógiáját, a titkos és általános választójog kérdését. Ezek a témák természetesen nagy hangsúllyal szerepelnek Kunfinál. Ady és Kunfi az különbözött meg a magyar progresszió általános frontvonalától, hogy két olyan fontos, döntő problémában is egyenként távolított el magukat az illúzióktól, melyeknek pusztán felvetésétől is megriadtak a többiek. Ez pedig a nemzetiségi kérdés, illetve a szocialista forradalomhoz való viszony.

A nemzetiségi ügyekben Kunfi felfigyelt arra is, hogy az ország lakosságának 44,5 százaléka nem magyar (Horvátország nélkül) és ezeknek a nemzetiségeknek mind politikai képviselő (413 parlamenti képviselőből mindössze 20 nemzetiségi), mind társadalmi helyzete, mind kulturális jogrendszere megoldatlan. Kunfi marxista módon közelíti meg ezt a bonyolult kérdést és miközben a nemzetiségek helyzetének rendezését sürgeti, rámutat arra, hogy lehetetlen nem látni: az uralkodó osztályok célja a szabad nemzetben az elnyomott osztályok létezésére. Tehát a nemzetiségi kérdést osztályalapon kell szemlélni, s lehetetlen személynéni az előtt a tény előtt, hogy a magyarság proletár tömegeivel Tisza sohasem akar és nem is tud megéyezni, viszont a nemzetiségek birtokos, tisztviselő és egyházi vezető rétegével — ha nagyon kényszerítik — a magyar uralkodó osztály megaláthatja az összhangot. Ugyanakkor — és ebben elmarad Ady felismerése mögött — az osztrák szociáldemokraták hatására

sokáig hitt abban, hogy a monarchia fenntartható. Viszont az első felelős magyar politikus volt, aki 1918. december 1-én ki merte jelenteni: „Ha a nem magyar ajkúak nem akarnak velünk egy államban élni, kiserletet sem szabad tenni kényszereszközök alkalmazására.” Felismerte azt is, amit — sajnos — a haladó magyar politikusok nagyon sokára ismertek el, hogy a területi integritás elvének állandó hangsúlyozása helyett az etnográfiai határokon belüli ország demokratikus berendezésére kell összpontosítani az erőket, s ezzel nagyobb vonzóerőt, kedvezőbb nemzetközi megítélést teremthetünk a magyarság számára a szomszéd népek közt.

A forradalom előestéjén, 1918. október 31-re virradó éjjel riadtan közölték a polgári politikusok, hogy „az emberek örültségeket csinálnak”. „Forradalomban ez így szokott lenni — volt Kunfi válasza. — Annyi ideig csináltak velük örültségeket, ne csudálkozzanak rajta.” Magatartása logikusan következett elveiből. Szabó Ervint például azért tisztelte, mert „a politikai egzisztenciák és követelések szolgálatában még el nem gerinctelenedett” marxizmust képviselte. 1918-ban ezt mondja a bolsevikokról: „...mi a bolsevizmust a szocializmus elvi megvalósulásának és elvi megnyilatkozásának látjuk. Amiket a bolsevik kormány és a bolsevik forradalom megvalósított, mindazok a szocialista mozgalom igazi erkölcsi jogosultságát, világnézeti nagyságát állapítják meg. Igenis új társadalmat akarunk, azokkal az eszmékkel és módszerekkel — ha szükséges — mint a bolsevikiek!”

Végül nem maradhat el a kérdés: miért nem lett Kunfi kommunista? Miért nem követte azt az utat, amit — például — Landler Jenő? Mi kergette végül öngyilkosságba ezt a tündöklő tehetségű egyéniséget?

Mert hogyan is feledhetnénk, hogy Kunfi deklarálta először eb-

ben az országban 1918. november 16-án, a köztársaság kikiáltásakor: „azt akarjuk, hogy ez az ország a dolgozó népek országa legyen”. És ugyanebben a beszédében azt is mondotta: „Nekem nem kell az a politikai demokrácia, amely mellett megmarad a milliók nyomora és szegénysége néhány tízezer javára”. És 1920-ban határozottan kijelenti: „Az orosz forradalom megmentésénél nem kisebb érdeke a világ munkásságának a magyar ellenforradalom letörése. Az eddigi győzelmes orosz és az elbukott magyar forradalom megteremtette a világ proletariátusának külpolitikájában az alapvető elveket: meg kell menteni az orosz forradalmat, és el kell buktatni a magyar ellenforradalmat. Ez nem szentimentális politika, hanem az osztályharc alapvető követelése.

Ugyanez a Kunfi pedig megriadt a proletárdiktatúra eszközeinek alkalmazásától, a forradalmi háború kérdésében pacifista magatartást tanúsít, s általában a legtöbbször megriadt, amikor elvi állásfoglalásainak gyakorlati konzekvenciáit kellene levonnia. Ez a kettősség logikusan vezetett el a személyiség belső kudarcérzetéhez.

Kun Béla Lunacsarszkij-hasonlata pontos. Kunfinak minden adottsága megvolt ahhoz, hogy azt a szerepet vállalhassa, amit Lunacsarszkij betöltött. Magas színvonalú műveltsége, sokoldalú tehetsége, a politikai harcban szerzett tapasztalata, európai látóköre — mind-mind Lunacsarszkijével rokon tulajdonságok. Ők ketten még abban is rokoníthatók, hogy a megtorpanás lehetősége — az átlagosnál fokozottabb érzékenységük miatt — nagyobb volt bennük, mint sok más politikusban. Amikor Lunacsarszkij megtudta, hogy a bolsevik forradalmárok ágyúzzák a múkincsekben oly gazdag moszkvai Kremlt, illetve az ott elbarrikádózott fehéreket — a népbiztosok tanácsának ülésén sirva fakadt és azonnal benyújtotta lemondását. Lenin azonban határozottan elutasította Lunacsarszkij megfutamodását, és meggyőzte őt a bolsevik álláspont helyességéről. Nos, Kunfi belső megriadását nem volt kinek korrigálnia. Nemcsak azért, mert Leninhez hasonlítható egyéniség nem akadt a magyar forradalomban, hanem azért is, mert a magyar munkásmozgalom történetiájának addigi tapasztalatai sem öszlathatták el Kunfi kétélyeit.

„Nem tudta kimondani a német, mert tele volt igennel, és nem tudta kimondani az igent, mert tele volt nemmel” — Szakasisz Árpád jellemzése a részletekig helytálló. Kunfi egy reformista munkásmozgalom gyakorlatában nőtt fel a vezetői poszthoz, s tele volt forradalmi illúziókkal. A forradalmat magát — ellentétben Kun Bélával és társaival — közvetlenül nem érzékelt, s főleg: képtelen volt a gyakorlatban a kommunista forradalom követelményeinek teljesítésére. Bizonyos, hogy labilis egyéniségének is szerepe volt ebben, de helyesebb, ha társadalmi síkon keressük a magyarázatot. Kunfi felismerte, hogy a forradalmak előtt — az akkor elérendő célok megvalósítása érdekében — szükség volt arra a szövetségre, amely őt személy szerint is a radikális polgárság mellett kötelezte el. A taktikát azonban összetévesztette a stratégiával. Szakítani még tudott a polgársággal, de az újat vállalni már nem volt képes. Így aztán — ha szabad ezt a frivol hasonlatot alkalmazni — két szék között a pad alá esett.

Ovatosan mondjuk ki a hipotézist: Kunfi talán-talán a századunkbeli magyar forradalmak Deák Ferencé szeretett volna lenni. Vas István emlékezik egy bécsi előadására: „Beszéde érezhetően a kommunisták ellen irányult, de ezt sem merte vállalni, minduntalan lefedte magát valamilyen tárgytalan hevülettel, kirohanásokkal általában a reakció és különösen a „Horthy-fasizmus” ellen.” Egyen-súlyi helyzetet kívánt teremteni ott, ahol egyensúly már réges-régen nem jöhetett létre. Minden éleslátása ellenére nem ismerte fel, hogy a forradalmaknak nincsen szükség-e Deákokra: azt a szerepet csak az ellenforradalomban lehet eljátszani.

Tragikus sorsának, magatartása ellentmondásos mivoltának tanulságai félreérthetetlenek. Mégis, vagy ezzel együtt: Kunfi Zsigmond portréja nélkül nem lehet teljes a magyar progresszió arcképcsarnoka.

Kovács Tamás: Az Ősök sorozatból